

Amnesty Internationals og DIGNITYs foretræde for
Folketingets Retsudvalg d. 23. marts 2023

Kriminalisering af tortur i straffeloven og den militære straffelov

I sidste uge opfordrede FNs Special Rapporteur for Tortur, Dr. Alice Edwards, det mindretal af lande, herunder Danmark, som endnu ikke har kriminaliseret tortur, til at lukke det hul i national lovgivning. Hendes kritik af den danske løsning om at henvise til kriminalisering af tortur via straffelovsbestemmelser om "hverdagsforbrydelser", herunder vold, henviste bl.a. til, at disse bestemmelser aldrig vil fange hele gerningsindholdet i en torturhandling.¹

Samme opfordring er tidligere fremført af FNs Torturkomite og en række NGOer, herunder Amnesty International og DIGNITY. Vi mener, at det er på høje tid at ændre den nuværende retstilstand, som indebærer, at hvis en torturbøddel kommer til Danmark, fx som asylansøger, så kan anklagemyndigheden ikke rejse tiltale om tortur, og de danske domstole vil aldrig kunne dømmе for tortur. Selve torturhandlingen vil således ikke komme frem i den endelige dom som et formelt strafbart forhold.² I Danmark har der aldrig været nogle personer, der er blevet sigtet eller dømt for tortur.

Det er efter vores mening en meget kritisabel retstilstand, der sætter Danmark bagud i kampen mod tortur, og som resulterer i, at anklagemyndigheden og domstolene ikke har de rette redskaber til at retsforfølge torturbøddler og sikre oprejsning til overleverne.

Nedenfor fremføres kort fem hovedargumenter for en særskilt kriminalisering af tortur:

- (1) Danmarks folkeretlige forpligtelser;
- (2) Psykisk tortur falder ikke under de materielle straffebestemmelser;
- (3) Umuligt at opfylde andre retlige forpligtelser;
- (4) Torturoverleveres rettigheder og krav på oprejsning; og
- (5) Stærk signalværdi i at kriminalisere tortur.

1: Danmarks folkeretlige forpligtelser i medfør af FN's Torturkonvention

FN-Torturkonventionen, som Danmark ratificerede i 1987, definerer tortur i artikel 1:

enhver handling, ved hvilken stærk smerte eller lidelse, enten fysisk eller mental, bevidst påføres en person med det formål at fremskaffe oplysninger eller en tilståelse fra denne eller en trediemand, at straffe ham for en handling, som han selv eller en trediemand har begået eller mistænkes for at have begået, eller at

¹ Report A/HRC/52/30 af 22. februar 2023 § 39: Investigating and prosecuting cases of torture under ordinary offences – such as assault or abuse of authority – may serve to avoid total impunity, however this strategy fails to reflect the cruelty inflicted by torture, the gravity of the offence and the responsibility of public officials, and does not deliver adequate penalties. Further, these common crimes almost always lack one or more elements of the article 1 definition of torture, and otherwise perceptively downplay, or either purposefully or inadvertently obscure or hide the reality of torture, and in doing so impunity is fostered.

² Selve strafudmålingen kan dog tage højde for, at handlingen blev anset for at være begået ved tortur, jf. § 157 a straffeloven (se nedenfor).

DIGNITY
Dansk Institut Mod Tortur
Bryggervangen 55
2100 København Ø

Tel. +45 33 76 06 00
Fax +45 33 76 05 10

info@dignityinstitute.dk
www.dignityinstitute.dk

CVR nr. 69735118
P-nr. 1002304764
EAN 5790000278114
LOK nr. 5790001376147

Danske Bank Nr.
4183-4310821209

skræmme eller lægge tvang på ham eller en trediemand, eller af nogen grund baseret på nogen form for forskelsbehandling, når en sådan smerte eller lidelse påføres af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en anden person, der virker i embeds medfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse.³

Der er således tale om tortur, når fire betingelser er opfyldt:

- 1) Påføring af stærk fysisk eller psykisk smerte.
- 2) Handlingen skal være begået af eller på opfordring af en myndighedsperson eller anden person, der virker i embeds medfør, eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse.
- 3) Handlingen skal have et bestemt formål, f.eks. at fremtvinge oplysninger og tilståelser eller at undertrykke, sprede angst og frygt, og
- 4) Torturhandlingen er udført bevidst (med forsæt).

Som et minimum skal alle handlinger omfattet af artikel 1 være kriminaliseret.

FNs Torturkonvention artikel 4(1) fastslår, at lande skal sikre, at enhver torturhandling er strafbar i overensstemmelse med national straffelovgivning. FNs Torturkomite og juridiske eksperter har fortolket den bestemmelse således, at der er krav om særskilt kriminalisering i national straffelov, og at anvendelse af eksisterende bestemmelser er utilstrækkeligt.⁴ Bestemmelsen kræver således, at

- a) Det fulde omfang af gerningsindholdet i FNs definition af tortur skal kriminaliseres.
- b) Alle torturhandlinger, herunder tortur som primært har psykiske konsekvenser, skal være kriminaliseret særskilt.

Vi mener, at en eller flere af de fire elementer i FNs definition af tortur ikke vil være dækket af de materielle bestemmelser i straffeloven og den militære straffelov. F.eks. fremgår det særlige stigma og de særlige formål, som er knyttet til tortur, og som er blevet understreget som væsentlige af fx Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol⁵, ikke af de materielle straffebestemmelser. Det indgår fx ikke som et moment i grov vold, jf. § 245 og 246 straffeloven, at handling havde et specifikt formål og kunne være udtryk for et helt regimes undertrykkelse af sin befolkning. Gerningsindholdet i en torturhandling, som indebærer grov vold, er mere end gerningsindholdet i straffelovens og den militære straffelovs bestemmelser.

FNs Torturkonvention artikel 4(2) fastslår, at hvert medlemsland skal gøre tortur strafbar med passende straf under hensyn til forbrydelsens alvorlige natur. Der kræves således en straf ramme, der tager hensyn til torturforbrydelsens alvorlige natur. FNs Torturkomite har fastslået, at straffen skal være alvorlig nok til at have "a deterrent effect", og derfor skal være en straf på niveau med de mest alvorlige forbrydelser i national straffelov. En straf mellem 6 og 20 år vil svare til komitéens fortolkning af bestemmelsen.

I 2008 kom der en straffeskærpesbestemmelse i § 157 a i straffeloven. Denne indebærer, at det ved fastsættelse af straffen skal indgå som en skærpende

³ FN's Konvention mod Tortur og anden Grusom, Umenneskelig eller Nedværdigende Behandling eller Straf (vedtaget 10 December 1984, ikrafttrådt 26 June 1987) 1465 UNTS 85.

⁴ Nowak, s 182.

⁵ EMD Selmouni v. France (1999).

omstændighed, at overtrædelsen anses for at være begået ved tortur. Bestemmelsen hjemler således i sager om tortur en ret til at fastsætte en skærpet straf inden for den strafferamme, der gælder for den af de almindelige forbrydelser, der straffes for. Som eksempel kan nævnes en sag om torturmetoden søvnberøvelse - uden sammenhæng med legemsangreb eller en anden forbrydelse. Handlingen vil sandsynligvis falde under en af bestemmelserne i straffelovens kapitel 16. Ved anvendelse af § 157 a vil straffen pga. strafammerne i kapitel 16 være under 6 år og således lavere end påkrævet i FNs Torturkonvention. Vi mener således, at i visse straffesager om tortur vil straffen idømt i medfør af dansk ret være lavere end påkrævet i FNs Torturkonvention artikel 4(2).

Vores konklusion er, at Danmark ikke lever op til kravene i FNs Torturkonvention artikel 4(1) og 4(2). Torturforbrydelsens særegne karakter, som en af de alvorligste menneskerettighedskrænkelser og med en klar definition (se ovenfor),⁶ betyder efter vores opfattelse, at mange sager om tortur ikke ville kunne straffes fuldt ud i straffeloven.⁷ Dette gælder i tilfælde af fysisk tortur, men desto mere ved psykisk tortur (se nedenfor).

2: Psykisk Tortur

Psykisk tortur⁸ omfatter smerte, der ikke umiddelbart er forvoldt ved et indgreb i den legemlige tilstand. Som eksempel kan nævnes langvarig isolation⁹, sensorisk deprivation¹⁰, søvnberøvelse,¹¹ anbringelse i mørke, skinhenrettelse, og fremsættelse af trusler, herunder i forhold til den afhørtes eller frihedsberøvedes nære pårørende eller kammerater. Der er mange eksempler på psykiske torturformer, der ikke vil indebære et indgreb i den fysiske integritet omfattet af straffeloven. F.eks. under en ellers lovlig frihedsberøvelse anvendes søvnberøvelse ved brug af f.eks. larm, lys eller hyppige celleransagninger¹².

I medfør af straffeloven skal bestemmelserne i kapitel 16 anvendes i sådanne sager, men dermed straffes ikke det element, der indebærer påføring af stærk psykisk smerte.

Torturformer, som primært har psykiske konsekvenser, er således efter vores mening ikke i fuldt omfang kriminaliseret efter den danske straffelov. Den psykiske tortur vil så at sige forsvinde i beskrivelsen af gerningsindholdet, når de nuværende materielle bestemmelser i straffeloven anvendes.

⁶ Dorit R. Iversen & Therese M. Rytter i Lars Plum & Andreas Laursen (red.), *Enhver Stats pligt... International strafferet og dansk ret* (Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 2007), s. 373.

⁷ Se UN Human Rights Council, *Good practices in national criminalization, investigation, prosecution and sentencing for offences of torture*, Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, 22. Februar 2023, A/HRC/52/30, para 39.

⁸ Pau Perez-Sales: Psychological torture - Definition, Evaluation and Measurement (2016).

⁹ Defineret som isolation i 22 timer eller mere om dagen uden meningsfuld menneskelig kontakt i mere end 15 fortløbende dage, jf. UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, r. 44.

¹⁰ Begrænsning af brug af høre-, syns-, lugte-, røre- og smagsans eller begrænsning af den auditive, visuelle, olfaktiske, taktile eller gustatoriske stimuli, jf. DIGNITY Fact Sheet Collection HEALTH #19 Sensory Deprivation (November 2022).

¹¹ Søvnberøvelse kan enten bestå i total søvnberøvelse, hvor søvn berøves i en hel dag eller længere eller delvis søvnberøvelse, hvor søvn reduceres på regelmæssig basis, jf. Pau Pérez-Sales, Elna Søndergaard and others, 'Protocol on medico-legal documentation of sleep deprivation', *Torture Journal*. 2019;29(2):28–55.

¹² Pau Pérez-Sales, Elna Søndergaard and others, 'Protocol on medico-legal documentation of sleep deprivation', *Torture Journal*. 2019;29(2):28–55.

3: Opfyldelse af andre internationale forpligtelser

Kriminalisering af tortur er en forudsætning for, at Danmark kan opfylde andre juridiske forpligtelser i FNs Torturkonvention, herunder forpligtelsen til at efterforske, jf. artikel 12.

Siden Danmarks tiltrædelse af FNs Torturkonvention i 1987 er strafskærpsreglen aldrig blevet brugt. Det viser, at den danske model med at indsætte en strafskærpsregel, jf. § 157a i straffeloven, ikke har virket efter hensigten.

4: Torturoverleveres rettigheder og krav på oprejsning

I medfør af FNs Torturkonvention har torturoverleverne særlige rettigheder, herunder til oprejsning (artikel 14). Kriminalisering og efterforskning af tortur tager således også hensyn til overleverne. Det vil nedværdige offerets værdighed og retsfølelse, at torturbøddlen ikke kan dømmes for tortur, og manglende oprejsning vil være resultatet.

5: Signalværdien i at kriminalisere tortur

Der ligger en stor signalværdi i, at Danmark kriminaliserer tortur. I dag - mere end 35 år efter tiltrædelse af FNs Torturkonvention – søger Danmark aktivt at fremme respekten for menneskerettigheder internationalt. Vi bør derfor også – på linje med hovedparten af andre lande i verden – søge for, at torturbøddler kan dømmes i Danmark. Det vil sende det signal, at vi tager kampen mod tortur alvorligt og støtter internationale bestræbelser på at retsforfølge torturbøddler og sikre accountability.